
LANGERNÉ Buchwald Judit–MUIITY György

A tanulási célú ingázás gazdasági okainak és hatásának vizsgálata az osztrák-magyar határ menti régióban

Az oktatás nemzetközivé válásának hatására az egyes országok oktatási rendszerei globálisan versengő termékké váltak, így a nyugat-magyarországi régióban az osztrák oktatás a magyar konkurenciájává vált. A tanulási céllal Ausztriába ingázó magyar tanulók száma a 2000-es évektől kezdve emelkedést mutat, jelenleg meghaladja az 1000 főt. Az ingázó diákokkal és szüleikkel készített interjúk alapján megállapítható, hogy az osztrák iskoláztatással a szülők elsődleges célja a majdani ausztriai munkavállalás biztosítása, a gyerekek munkavállalással és letelepedéssel kapcsolatos tervei pedig egyértelműen Ausztriához kötődnek. Ennek munkaerőpiacra gyakorolt hatása vitathatatlan, ezért feltérképeztük a tanulási célú ingázás munkaerőpiaci és gazdasági hátterét, a vizsgált határmenti térségben megfigyelhető gazdasági megfontolásokat és motivációkat, amelyek a határ mindkét oldalán – rövid és hosszabb távon egyaránt – jelentős hatást gyakorolnak a vizsgált terület munkaerőpiaci folyamataira.

Helyzetkép és problémafelvetés

A rendszerváltozást követő évektől kezdve a jelentős bérkülönbségek miatt Ausztria, illetve Ausztria Magyarországgal határos tartománya, Burgenland akár legális, akár illegális formában (jellemzően a mezőgazdasági idénymunkák, illetve az építőipar területén) mindig is csábító volt a magyar, különösen a határ közelében élő munkavállalók számára. Az osztrák munkaerőpiac nem azonnal, Magyarország 2004-es csatlakozása után nyílt meg, a 2011-es munkavállalási moratórium megszűntét követően pedig ugrásszerűen emelkedett a magyar munkavállalók száma Burgenlandban (is).

A kilencvenes évek végén a naponta átjárók számát mintegy 10-15 ezer fő közé lehetett becsülni. Ezt a becslést az akkor még működő magyar határállomások személyzetének tapasztalatai alapján tettük, de a munkaügyi szervek visszaigazolták annak helyességét. A magyar oldalon kialakuló, jelentős munkaerőhiány ellenére sem csökkentek a bérkülönbségek a határ két oldala között. A kétezres évek második évtizedére az ingázó munkavállalás oly mértéket öltött, hogy a 2011. évi népszámlálás tanúsága szerint sok határ menti település esetében Ausztria az első számú ingázó célterületté vált, többen járnak oda dolgozni, mint magyar oldalra (Hardi, 2015; 2017: 477-500).

Az Ausztria közelsége adta lehetőségek kiaknázása az oktatási szektorban is megjelent. Magyarország 2004-es Európai Unióhoz való csatlakozása óta lehetőség van az Európai Parlament és a Tanács 200/4/38/EK irányelve az Unió polgárainak és családtagjainak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról, valamint az Európai Közösségek Tanácsa 77/486/EGK irányelve a migráns munkavállalók gyermekeinek oktatásáról alapján arra, hogy magyar állampolgárságú diákok az Európai Unió tagállamaiban ugyanolyan feltételek mellett tanuljanak az adott ország közoktatási rendszerében, mint a nem külföldi tanulók. Ennek hatására az elmúlt években egyre inkább megfigyelhető jelenség a nyugat-magyarországi régióban, hogy a szülők nem helyi,

magyarországi óvodába és iskolába járatják gyermekeiket, hanem az osztrák-magyar határ túloldalán lévő osztrák óvodákba és iskolákba.

A statisztikai adatok alapján az ausztriai iskoláztatást választók számának folyamatos növekedése látszik, mely jelenleg meghaladja az ezer főt. A 2012/2013-as tanévben összesen 905, a 2013/2014-es tanévben 934, a 2014/2015-ös tanévben 977, míg a 2015/2016-os tanévben 1089 magyar anyanyelvű diák tanult az osztrák közoktatás valamely iskolatípusában.¹ Az óvodába járó magyar gyermekek számáról nem áll rendelkezésünkre hivatalos adat, de az ausztriai óvodáztatás iránti érdeklődés növekedése szintén egyértelmű, mivel a határmenti óvodákban az osztrák gyermekek anyanyelvi nevelésének biztosítása érdekében szükség volt az egy csoportra jutó magyar gyermekek létszámát maximalizálásra, ami csoportonkénti 4-5 főt jelent, és ezeket a férőhelyeket minden esetben betöltik.

Nyíri Pál *Nemzetállam, közoktatás és a migráció logikája* című tanulmányában felhívja már a figyelmet arra, hogy az oktatás nemzetközivé válása folytán az egyes országok oktatási rendszerei globálisan versengő terméké válnak (Nyíri, 2004: 49), amit az előzőekben bemutatott helyzetkép is alátámaszt azzal, hogy Magyarország nyugati határa mentén az osztrák oktatás a magyar oktatás konkurenciájává vált, és egyre több magyar diák teljesíti tankötelezettségét ausztriai határmenti iskolába ingázva magyarországi lakhelyéről. Ez a jelenség több kérdést is felvet: vajon milyen okok húzódnak meg az ausztriai iskoláztatás választásának hátterében és milyen rövid és hosszútávú következményei vannak ennek a döntésnek az egyén és a társadalom szempontjából egyaránt. Jelen tanulmány keretében a szülők óvoda- és iskolaválasztási motívumainak, valamint az ingázó gyerekek pályáaspírációinak bemutatására vállalkozunk, melynek vizsgálatára félig strukturált interjút készítettünk hatvan olyan családdal, ahol a gyerekek ausztriai óvodába és/vagy iskolába járnak, valamint a jelenség minél teljesebb megértése érdekében vizsgáljuk a tanulási célú ingázás munkaerőpiaci és gazdasági hátterét, valamint arra gyakorolt hatásait.

Az ausztriai iskoláztatás okai és a munkavállalásra vonatkozó elképzelések

Az iskolaválasztás esetében a társadalomban betöltött pozíciótól függetlenül érvényes az a szülői törekvés, hogy a gyermek legalább olyan vagy jobb helyzetbe kerüljön felnőttként a társadalomban, mint amilyenben ők maguk vannak. Ennek megvalósítása elsődlegesen az iskoláztatáson keresztül lehetséges, mert az itt elsajátított, konvertálható és a munkaerőpiacon hasznosítható tudás és képesség meghatározó szerepű a majdani társadalmi pozíció tekintetében, ezért a szülők a legjobb oktatást nyújtó iskolába szeretnék járatni gyermekeiket (Andor – Liskó, 1999: 6-20). Az iskolaválasztást ezen kívül a sikeres életpályáról alkotott elképzelések is befolyásolják. A siker azonban nem egy objektív kategória, hanem minden ember mást tart sikeres életnek, sikeres szakmai pályafutásnak és eltérő módon képzelik el a sikeres szakmai élethez vezető utat is, amit a személyes képességek, a

¹ Statistik Burgenland Bildung 2012/2013

https://www.burgenland.at/fileadmin/user_upload/Downloads/Land_und_Politik/Land/Statistik/Publikationen/Jahresbrochueren/2830_Bildung2012hp.pdf

Statistik Burgenland Bildung 2013/2014

https://www.burgenland.at/fileadmin/user_upload/Downloads/Land_und_Politik/Land/Statistik/Publikationen/Jahresbrochueren/Bildung2013.pdf

Statistik Burgenland Bildung 2014/2015

https://www.burgenland.at/fileadmin/user_upload/Downloads/Land_und_Politik/Land/Statistik/Publikationen/Jahresbrochueren/Bildung2014.pdf

Statistik Burgenland Bildung 2015/2016

https://www.burgenland.at/fileadmin/user_upload/Downloads/Land_und_Politik/Land/Statistik/Publikationen/Jahresbrochueren/Bildung2015.pdf

családi erőforrások, valamint a környezet adta lehetőségek mellett annak a tudatosítása is meghatároz, hogy mit akar elérni az ember, milyen jövővel kapcsolatos vágyai, elképzelései vannak. (Langer, 2008: 11-18) A sikeres karrier szempontjából fontos a tudatos karriergondozás, amin keresztül az egyének irányítják és szervezik saját karrierjüket. A karrieraspiráció alapján választjuk ki azokat az iskolákat és járjuk végig azokat az iskolafokokat, amivel fel tudunk készülni felnőtt életünkre és életpályánkra, de ez több tényezőtől is függ, így a történelmi társadalmi környezettől, az egyén korától, nemétől és családi állapotától, a szülők társadalmi-foglalkozási rétegétől, a megszerzett gyakorlattól és tapasztalattól, valamint a születési hely, főként a lakóhely jellegétől. (Koncz, 2013: 86-94)

Mint ahogyan az a helyzetkép bemutatása során említettük, a nyugat-magyarországi régióban magas azon magyar munkavállalók száma, akik ingázó munkavállalóként Ausztriába járnak dolgozni. Az itt élő családoknak nagy rálátása, sokszor saját tapasztalata van a magyar munkavállalók ausztriai munkavállalásával kapcsolatban, így ez befolyásolja a gyermekük jövőjéről alkotott elképzeléseiket és ezáltal az iskolaválasztásukat is, melyet a kutatás eredményei is alátámasztottak. A szülők válaszaiból egyértelműen kiderült, hogy az ausztriai iskoláztatás melletti döntés legfontosabb okaként a német nyelv anyanyelvi szintű elsajátításának biztosítottságát határozták meg, mivel úgy gondolják, hogy erre csak anyanyelvi környezetben van lehetőség. Ezen túlmenően fontosnak tartották az Ausztriában megszerzett iskolai végzettséget is, mivel úgy gondolják, hogy az anyanyelvi környezetben elsajátított német nyelvtudás és az osztrák iskolai végzettség birtokában a gyerekek sokkal könnyebben tudnak majd az osztrák munkaerőpiacon elhelyezkedni, mint azok a munkavállalók, akik Magyarországon végezték tanulmányaikat és nyelvórán/nyelvtanfolyamon tanulták a német nyelvet. A tapasztalataik ugyanis azt mutatták, hogy az osztrák munkaadók előnyben részesítik azokat a magyar munkavállalókat, akik nem az iskolai keretek között tanult „hochdeutsch-ot” beszélnek, hanem értik a német nyelv regionális változatát, és nem csak magyar, hanem olyan osztrák képesítéssel, iskolai végzettséggel is rendelkeznek, ami szükséges az adott munkakör betöltéséhez. (Langerné Buchwald, 2017: 37-40) A gyermekek ausztriai munkavállalásának preferálását a szülők pályaspirációira vonatkozó eredmények is megerősítették: minden interjúalany úgy nyilatkozott, hogy a későbbi életpálya eldöntését természetesen gyermekére bízta, de már az iskolaválasztással is a külföldi, elsősorban ausztriai munkavállalás lehetőségét kívánták biztosítani, így gyermekük jövőjét a munkavállalás szempontjából mindenképpen Ausztriában képzelik el. A szülők ugyanis úgy gondolják, hogy Ausztriában ugyanazért a munkáért magasabb kereset jár, jobbak a munkakörülmények, magasabb életszínvonalat lehet elérni, és megítélésük szerint az ausztriai munkavállalás nagyobb létbiztonságot is nyújt Magyarországinál. A gyerekek pályaspirációja a vizsgált családok esetében megegyezett a szülőkével: jövőjüket a munkavállalás szempontjából kivétel nélkül ők is Ausztriában képzelik el. Különbség csak a letelepedés szempontjából mutatkozott a szülők és gyermekeik tervei között. A szülők harmada az ingázást vagy a határközeleli ausztriai letelepedést preferálná gyermekük esetében, a megkérdezett gyermekeknek azonban már csak 9%-a ingázna, a többség a letelepedést és a családalapítást is Ausztriában képzelel el. (Langerné Buchwald – Muiy, 2017: 118-126. p.)

Az eredmények alapján látható, hogy az ausztriai oktatást választó szülők választásának hátterében az általános iskolaválasztási motívumokon túl gazdasági okok is kimutathatók:

- A szülők a legalább azonos vagy jobb társadalmi pozíció, valamint életszínvonal elérésének biztosítását a gyermekek számára az ausztriai munkaerőpiacon való elhelyezkedésben látják és nem Magyarországon.

- Az osztrák oktatást azért választják a magyar helyett, mert így a gyermekeik felnőttként olyan nyelvtudással és végzettséggel rendelkeznek, ami az osztrák munkaadók elvárásainak jobban megfelel.

Az iskolaválasztásuk a térség jelenlegi helyzetéből indul ki, de befolyásolja a régió munkaerőpiaci helyzetének alakulását is, hiszen a jól képzett, idegen nyelveket beszélő munkaerő a magasabb jövedelem, a jobb munka- és életkörülmények reményében nem Magyarországon, hanem Ausztriában vállal munkát és telepedik le. Mindezek alapján szükséges a régió munkaerőpiaci és gazdasági helyzetének és a várható trendeknek a feltárása is.

Munkaerőpiaci helyzet az osztrák-magyar határ mentén

A határon átnyúló ingázás, az ingázó munkavállalás az ipari társadalom egyik alapvető jelensége. A közlekedési lehetőségek javulásával lehetővé vált, hogy a munkahely és a lakóhely térben különváljon egymástól. A munkahelyek térbeli koncentrációjának erősödésével egyre nagyobb lett a jelentősége az ingázó forgalomnak, aminek fő iránya a vidék és város között alakult ki. Kutatási eredmények azt mutatják, hogy az ingázó forgalom nagysága függ a megközelítési időtől, s egy-egy munkahelyre ingázók nagy hányada a 60 perces zónán belül mozog (amelyet természetesen befolyásol a határátlépés időtartama is). Jellemző, hogy minél nagyobb egy munkahelyeket kínáló központ, annál nagyobb a munkaügyi vonzáskörzete, annál hosszabb lesz az ingázók által az utazással eltöltött átlagos idő. A klasszikus ingázás motivációi között elsősorban a munkahely, mint ingázási cél szerepel, tehát az ingázó saját lakóhelyén nem, vagy csak nagy kompromisszumok árán juthatna munkához. Így szükségszerű, hogy naponta egy másik településre járjon dolgozni.

Némileg más egy határ menti térség munkaerőpiacának helyzete. Az államhatár módosítja az ingázás irányára és távolságára ható tényezőket, különösen abban az esetben, ha a határokon átnyúló létező vagy potenciális vonzáskörzetek, illetve gazdasági fejlődési tengelyek, fejlett közlekedési vonalak figyelhetők meg az adott térségben. Ugyanakkor a periférikus területek találkozása, a határ nehéz átjárhatósága, a kevés átvezető közlekedési pálya akadályozhatja a határon átnyúló ingázás megjelenését, fejlődését.

A határ menti térségek ingázó forgalmára a legtartósabb hatást a térszerkezeti szükségszerűségek gyakorolják. Amennyiben a határ valamelyik oldalán gazdaságilag növekvő centrumtárság található, akkor annak a további növekedéshez újabb és újabb erőforrásokra van szüksége, beleértve a szabad munkaerőt is. A határ menti centrumtárság hamar kimeríti saját erőforrásait, hiszen vonzáskörzete csonka, összehasonlítva egy nem határ menti központtal, s a növekedéséhez szükséges újabb erőforrások biztosítására a határ másik oldala jöhet számításba. A történelmileg kialakult jellemző térszerkezeti irányok és térségek általában a mai államhatároktól függetlenül alakultak ki. Így a gazdaságilag fejlett tengelyek, a foglalkoztató központok potenciális vonzáskörzetei átterjednek az államhatárokon. Így van ez különösen a Kárpát-medencében, ahol a jelentősebb városok nagy része államhatár mellett található, így vonzáskörzete torz, potenciális munkaerő-bázisának csak egy részét használhatja ki. A szabad munkaerő áramlás hozzásegítheti ahhoz, hogy a gazdasági potenciáljának megfelelő munkaügyi vonzáskörzetre tegyen szert. Fontos szemponttá válik a határátkelők sűrűsége, nyitvatartási ideje, megközelíthetősége. Így a határon átnyúló (elsősorban napi) ingázás kimondottan a határ mentén, vagy a határt átszelő közlekedési tengelyek mentén élők számára adott lehetőség.

Az eltérő gazdasági rendszerek találkozása olyan térbeli mozgási, ingázási folyamatokat indíthat el, amelyek alapvetően eltérhetnek a „hagyományos”, országon, rendszeren belüli ingázási mozgásoktól. Hatásuk ugyanakkor kevésbé tartós, s gyors változások is bekövetkezhetnek.

Az eltérő rendszerek találkozása legkorábban és legszembetűnőbben az árak és bérek különbségében nyilvánul meg, amelyek a munkaerő mozgására a legerősebb hatást gyakorolják. Mindemellert azonban a mozgás irányára hatással vannak más rendszerbeli különbségek is: a munkakörülmények, szociális ellátások különbségei. Fontos szempont lehet, hogy a határ menti térség munkaerő-piacán bizonyos szegmensekben hiány mutatkozik: szakképzettség szerint, életkor szerint stb., így ezeket a hiányokat a másik oldalról tudja csak pótolni a térség. Ez a probléma hatványozottan jelentkezik az osztrák–magyar határtérségben: az osztrák oldal szakember elszívó hatása olyan mértékben érvényesül, hogy a magyar régióban több szakmában jelentős munkaerőhiány alakult ki már a kilencvenes évek végén. Az adók, járulékok, jogi lehetőségek különbségei szintén erősíthetik a határon átnyúló ingázást. Ezek a különbségek időlegesen erősebbek lehetnek a térszerkezeti meghatározottságoknál, akár azokkal szemben is hathatnak. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a megszokottnál nagyobb távolságról is ingáznak a munkavállalók Ausztriába. Az osztrák–magyar határ esetében a jövedelmi különbségek miatt gyakran a hagyományos városokból (Szombathely, Sopron) ingáznak a munkavállalók a burgenlandi vidéki térségekbe, kisvárosokba.

Az ingázó munkavállalást érdemes megkülönböztetni a határmenti térségekben (is) jellemző munkaerő-kölcsönzéstől, valamint attól, hogy az ingázók egy része egy idő után lakóhelyet is válthat, illetve eleve a korábbi lakóhely elhagyásával állandó jelleggel a szomszédos területre települ.

Szintén fontos áttekinteni, hogy azok a területek, térségek esetében, ahol a munkavállalás nem helyben történik, ez a folyamat milyen hatást gyakorol a helyi munkaerőpiacra. Az Európai Unión belül megvalósul az áruk, a személyek, szolgáltatások és a tőke szabad áramlása, tehát abban az esetben, ha ezeket nem korlátozzák adminisztratív szabályok (pl. a korábban már említett munkaerőpiaci moratórium Ausztria esetében), akkor valóban az egyén dönti el, hogy hol kíván az Európai Unión belül munkát vállalni. Ez a „szabadság” azonban egyes területek részleges, illetve adott esetben teljes kiürüléséhez vezethet. A jelenség különösen szembetűnő a közép-kelet európai országok (Lengyelország, Magyarország, Románia, Horvátország) esetében, ahol, különösen a fiatalabb generációk esetében e csábító lehetőség hatalmas tömegek ingázó munkavállalását, illetve hosszabb időre, vagy adott esetben végleges külföldre költözését eredményezheti. Az így keletkező keresletet azonban nem biztos, hogy az adott országon belüli vándorlás/ingázás, illetve a külföldről, jellemzően kevésbé fejlett területekről történő beáramlás és munkavállalási célú bevándorlás ellensúlyozni tudja, különösen olyan esetekben, ahol az adott országokban a külföldi bevándorlással, (gazdasági) migrációval kapcsolatban erős ellenérzések, sztereotípiák működnek és egyes esetekben korlátozó szabályozások is előtérbe kerülnek.

Munkaerőpiaci és nemzetgazdasági szempontból további kihívást jelent, hogy a külföldön munkát vállalók jellemzően „anyaországukban” szerzik meg azokat a tudáselemeket és kompetenciákat, amelyeket egy másik helyen fognak majd kamatoztatni, tehát a beruházás az emberi tőkébe az anyaországban valósul meg, míg a befektetés nem itthon fog megtérülni, a fogadó területek esetében pedig mindez nem merül fel költségként. Ez a sikeres, folyamatosan fejlődő gazdaságok esetében jelentős versenyelőnyt jelentett a múltban (például Amerikai Egyesült Államok és a folyamatos bevándorlás) és a jelenben egyaránt, ha a fogadó terület, jelentős keresletet generálva, folyamatosan fel tudja szívni a munkavállalók tömegeit.

További fontos jelenség, hogy a külföldön dolgozó munkavállalói kör egy része, bizonyos esetekben meghatározó hányada jellemzően azokat a munkákat fogja elvégezni, amelyeket a fogadóterület munkaerőpiaca alacsonyabbra értékkel, és a helyiek jelentős része nem vállal el. Időközben természetesen változhat a helyzet, ha a munkavállaló már komolyabb helyismerettel, kapcsolatokkal, nyelvtudással rendelkezik és más tevékenységek ellátásába is be tud kapcsolódni, valamint abban az esetben, ha a fogadó társadalom nem kirekesztő, toleráns, befogadó és segíti a munkavállalók integrációját.

Érdemes még kiemelni a kiköltözők, illetve ingázók által megszerzett jövedelmek hazaáramlását: a keletkező jövedelmek egy része sok esetben eleve megtakarításra, illetve az otthon maradó család/családtagok segítségét szolgálja. A megtakarítások arra is alkalmasak lehetnek, hogy hazaköltözve ezeket befektessék, akár termelő tevékenységekbe, vállalkozásokba, de természetesen ezek a források akár nem termelő beruházások finanszírozását is szolgálhatják.

Természetesen a határ menti térségekben és más területeken sem mindenki mobil: elsősorban a fiatalabb generációk és azok a csoportok jöhetnek leginkább szóba, akik rendelkeznek más területeken is használható kompetenciákkal és tudáselemekkel, amelyet a fogadóországokban is fel tudnak sikeresen használni. A tanulási folyamatokban résztvevők kompetenciáik, készség- és tudáselemeik megszerzését követően a munkaerőpiacra kerülnek, ahol szintén nagy jelentősége van azoknak az ismereteknek és kompetenciáknak, amelyek egy folyamatosan változó világban elősegít(het)ik a változásokhoz történő hatékonyabb alkalmazkodást. E kompetenciák megszerzésének lehetőségei azonban nem egyformák, az egyes szereplők eltérő esélyekkel, háttérrel, szocializációval indulnak ebben a sajátos helyzetben.

Optimális esetben a tanulási folyamatban résztvevők olyan tudáselemekre tehetnek szert, amelyek segítségével aktív állampolgárként képesek kreatív válaszokat adni a gazdasági, társadalmi és környezeti kihívásokra, és – megértve a gazdasági, társadalmi és környezeti folyamatok működési folyamatait és az egyes alrendszerek összefüggéseit – képesek felelős döntéseket hozni egyéni és közösségi szinten egyaránt. Emellett természetesen szintén lényeges szerephez jut az elemző, kritikus, rendszerben történő gondolkodás elsajátítása, az együttműködés és társas készségek fejlesztése, a tudományterületen átívelő megközelítések felismerése, alkalmazása, az esélyegyenlőség, a társadalmi és kulturális különbségek elfogadtatása, és nem utolsósorban az élethosszig tartó tanulás koncepciója is (Nemeskéri – Zádori, 2016).

A munkavállalók, amellett, hogy a korábbiaknál sokkal komplexebb munkahelyi környezetben végzik tevékenységüket, olyan kompetenciákkal kell rendelkezniük, amelyek segítik őket, hogy folyamatosan bizonyítsák rátermettségüket, és az adott szervezet eltérő területein is képesek legyenek a hatékony munkavégzésre. Mindez magas fokú rugalmasságot, adaptációs képességeket, nyelvi kompetenciákat és folyamatos tanulást kíván, amelyek eredményeképpen a munkavállalók aktív, globális állampolgárként tudnak a világ bármely részén munkát vállalni (Nemeskéri – Zádori, 2016).

Az ingázást/munkavállalási célú migrációt befolyásolja az is, hogy a fejlett területek jelentős része elöregedő népességgel rendelkezik. Egyes becslések szerint 2050-re Európa teljes népességének 40%-a, az aktív népesség 60%-a 60 évnél idősebb lesz, amely a szociális ellátórendszerek működését veszélyezteti/ellehetetleníti, tehát a külföldi munkavállaló szerepe, jelentősége több európai országban komoly mértékben megváltozhat, felértékelődhet.

A megüresedett álláshelyek gyors betöltése, a rugalmasság tehát közel sem nem biztos, hogy működik, előfordulhat, hogy lesznek olyan területek, térségek, szakmák, amelyek lényegében kiürülnek, és az adott térség ebből a helyzetből saját erejéből nem fog tudni talpra állni. Ebben az esetben, az állami

szereplő léphet közbe, foglalkoztatáspolitikai eszközök segítségével menedzselve a kialakuló munkaerőpiaci, foglalkoztatáspolitikai zavarokat, illetve más politikákkal kombinálva próbálhat kedvezőbb eredményeket elérni (elosztás-politikai eszközök, népesedés-politikai eszközök, oktatás-politikai eszközök, szociálpolitikai eszközök, stb.).

Az általános fejlettségi jelzőszámnak tekintett GDP alapján Burgenland Ausztria legelmaradottabb tartománya, Nyugat-Dunántúl pedig Magyarország egyik legkedvezőbb helyzetben lévő régiója, ennek ellenére a két térség gazdasági fejlettsége jelentősen különbözik.²

Burgenland és Nyugat-Dunántúl országuk legkisebb, illetve második legkisebb népességű régiói. 2011. január elsején a magyar oldalon három és félszer többen éltek, mint az ausztriain: a népesség nagysága 995 ezer, illetve 285 ezer főt tett ki (EURES - Burgenland 2016: 291 ezer fő). Hasonló különbség látható az egyes térségek államukban képviselt súlyukat illetően is. Minden tizedik magyarországi személy a nyugat-dunántúli régióban élt, Burgenland lakossága pedig az osztrák népesség 3,4%-át képviselte (EURES 2016: 3%). Előbbi a térség gazdasági szerepéből következően kismértékben, de folyamatosan növekszik, utóbbi viszont a kedvezőbb népmozgalmi folyamatok ellenére csökkenést mutat. Népsűrűségük kisebb a magyarországinál, illetve az ausztriainál, a határ osztrák oldalán 1 km²-en 72 fő, a magyar oldalon 88 fő élt. A lélekszám változását a határ két oldalán eltérő folyamatok jellemzik. Burgenlandban az 1990 óta eltelt időszakban a 1997 és 2001 közötti éveket leszámítva folyamatosan nőtt a lakosság, s a növekedés üteme 2005-től – az Európai Unió keleti bővítését követően – nagyobb mértéket öltött. Ezzel szemben a Nyugat-Dunántúlon – a Vas és a Zala megyei kedvezőtlen folyamatok hatására – kisebb stagnálást követően folyamatosan fogyó tendencia figyelhető meg.³

A népesség számának alakulására mindemellett a belföldi és a nemzetközi vándorlás is hatással van. E tekintetben mind Burgenland, mind Nyugat-Dunántúl vonzó térségnek számít, határon túli és hazai viszonylatban is többen telepednek le, mint ahányan elhagyják a térségeket. Azonban míg a vándorlás pozitív egyenlege Burgenlandban ellensúlyozza a népességfogyást, Nyugat-Dunántúlon pusztán mérsékelni tudja. A határ mindkét oldalán kisebb területi egységenként vizsgálva vándorlás különböző mértéket ölt. Az északi területeken a nagyobb ipari centrumok jelenléte, az osztrák főváros közelsége, s a nemzetközi közlekedési folyosó mentén fekvő területek kedvezőbb gazdasági helyzete révén meglévő munkalehetőségek több embert vonzanak, illetve bírnak maradásra, mint a délebbre fekvő körzetek. E különbség a határ mindkét oldalán megfigyelhető, melyet jól jelez, hogy a nyugatdunántúli régióban egyedül Győr-Moson-Sopron megye tudott számottevő pozitív vándorlási egyenleget felmutatni, Burgenlandban pedig az átlagnál nagyobb bevándorlás a Nezsider (Neusiedl am See), valamint a Kismarton (Eisenstadt), és Ruszt (Rust) városokat övező térségekben figyelhető meg.⁴

Természetesen az adott régión belüli fejlettebb centrumterületek nem csupán a szomszédos Magyarországról, hanem a tartományon belül is, illetve más országokból is vonzóak a munkavállalóknak, ugyanakkor közel sem lehet azt állítani, hogy a határ túloldalán ne lennének munkaerőpiaci problémák, hiszen a statisztikák szerint Burgenlandban a munkavállalók 42% -a dolgozik a centrumterületeken, illetve a szomszédos tartományokban (főleg Bécsben, Alsó-Ausztriában

²Burgenland és Nyugat-Dunántúl – a határ két oldala. KSH, Budapest, 2012, 2. p.

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/gyorburgenland.pdf> Utolsó megtekintés: 2018. 09. 22.

³ uo. 6. p.

⁴ uo. 7. o.

és Stájerországban) vagy éppen külföldön.⁵ A 2016-ban közel 100 ezer foglalkoztatott (96 827) több mint 20%-a (20 674, 21,35%) külföldi munkavállaló volt Burgenlandban.⁶

A fenti folyamat jól szemlélteti, hogy mi történik, amikor egy adott területen élő népesség (egy része) viszonylag mobil: a kedvezőbb kondíciók, jobb megélhetés és magasabb jövedelem reményében más területeken igyekszik munkát vállalni, amely egyes esetekben az adott területen komoly munkaerőpiaci zavarokhoz vezethet, ha nem „töltődik fel” az adott területeken kívüli hazai/külföldi munkavállalókkal a régió/térség/település.

Várható munkaerőpiaci trendek a régióban

A globális gazdasági, társadalmi folyamatok, így a tanulási célú ingázás sem hagyják érintetlenül a helyi és a nemzetközi munkaerőpiacot, esetünkben az osztrák-magyar határ menti régió munkaerőpiacát sem. A különböző fejlettségű területeknek eltérő humán erőforrás-kihívásokkal kell szembenéznük, ahol a korábbi időszakokhoz képest felértékelődnek a megfelelő kompetenciák, rugalmasság, valamint az alkalmazkodóképesség, melynek az Ausztriai munkavállalást célul kitűző magyar családok már az iskoláztatás megválasztásával meg kívánják felelni. Az osztrák-magyar határ menti munkaerőpiac legfontosabb kihívásai a teljesség igénye nélkül az alábbiakban foglalhatók össze:

A közlekedés, elérhetőség, megközelíthetőség, valamint az információs, kommunikációs technikák folyamatos fejlődése eredményeként lehetőség van különféle rendszerek, szervezetek digitális és fizikai összekapcsolására is, amely új típusú munkatevékenységeket és termelési folyamatokat, valamint a foglalkoztatás új formáit eredményezheti hosszabb távon, mely megkönnyíti az ausztriai munkavállalást a magyarok számára. E rendszerek működtetése azonban megfelelő kompetenciákat igényel a munkavállalók részéről. Nyilvánvaló, hogy az új típusú munkafolyamatok mellett megmaradnak a „hagyományos” tevékenységek is, másrészt a foglalkoztatottak egy része eleve nem rendelkezik a kapcsolódáshoz szükséges kompetenciákkal, tudáselemekkel.

A munkaerő mobilitásának exponenciális növekedése egyre összetettebb munkahelyi kapcsolatokat, új típusú elvárásokat eredményez; több, különbözőképpen szocializált, oktatott generáció van jelen a munkaerőpiacon és a munkahelyeken, eltérő értékrendekkel, elvárásokkal, motivációval, képzettséggel, szakmai ismeretekkel, nyelvtudással;

A fejlettebb területeken stagnáló, vagy fogyó népességről, előregedő társadalmakról beszélünk, ahol egyre kevesebb aktív szereplő tartja működésben a társadalmi ellátórendszereket, néhány területen intenzív kihívásokat generálva; mely hiányt Burgenland esetében a magyar munkavállalókkal pótolni lehet.

A nyugat-magyarországi területen rendelkezésre álló humán erőforrás mennyiségét jelentősen csökkentheti a fejlettebb, kedvezőbb életfeltételeket biztosító Ausztriába/Burgenlandba történő áramlás, ami már jelenleg is tapasztalható.

Az előregedő, fejlett országok a munkaerő egy részét felszívják, az Ausztriában dolgozó magyar munkavállalók ugyanakkor sok esetben minimális nyelvtudást, kompetenciákat igénylő munkakörökben tudnak csak munkát vállalni, ahol a munkaerőpiac szegmentumai között komoly

⁵ EURES – The European Job Mobility Portal

<https://ec.europa.eu/eures/main.jsp?catId=80&acro=Imi&lang=en&countryId=AT®ionId=AT1&nuts2Code=AT11&nuts3Code=null®ionName=Burgenland>. Utolsó megtekintés: 2018. 09. 22.

⁶ uo.

feszültségek alakulhatnak ki, mint ahogyan problémát jelenthet a nyelvi, kulturális, vallási, szocializációs különbségek miatti feszültségek felerősödése is;

Összegzés

Az osztrák-magyar határ mentén zajló tanulási célú ingázás vizsgálata rámutatott arra, hogy az iskolaválasztási motivációt a gyermekek nevelésével és oktatásával összefüggő motívumok mellett a tágabb kontextusban szükséges vizsgálni. Esetünkben az ausztriai Burgenland tartomány és a nyugat-magyarországi régió gazdasági, munkaerőpiaci helyzete közvetlenül hatást gyakorol az iskolaválasztásra azért, hogy a szülők a magasabb kereseteket és ezáltal a magasabb életszínvonalat, a jobb munkakörülményeket az osztrák munkaerőpiacon való elhelyezkedéssel látják elérhetőnek gyermekeik számára, és nem a Magyarországon. Ezért pedig már a karriertervezés során is eleve az osztrák iskoláztatást választják a magyar helyett, hogy ezáltal is garantálni tudják gyermekeik számára az osztrák munkaerőpiacon való elhelyezkedést. Az osztrák iskoláztatás választásának hatása a társadalomra nézve kettős. Rövid távú hatása, hogy ezek a gyerekek nem a magyar köznevelési intézményben teljesítik tankötelezettségüket, azaz több, mint ezer tanköteles korú gyermek „hiányzik” a határ menti magyar iskolákból. A jelenség hosszútávú hatása a szülők és gyermekeik pályáaspírációinak tükrében egyértelmű: ezek a gyerekek felnőttként egyrészt jól képzett, idegen nyelveket beszélő munkavállalóként nem a magyarországi munkaerőpiacon helyezkednek el, hanem Ausztriában, másrészt pedig ők már nem Magyarországon képzelik el jövőjüket, hanem Ausztriában, így az ingázó munkavállalókkal ellentétben keresetüket sem Magyarországon költik el, így fogyasztóként sem járulnak hozzá magyar gazdaság élénkítéséhez.

Felhasznált szakirodalom

- Andor Mihály – Liskó Ilona (1999): Iskolaválasztás és mobilitás. Iskolakultúra könyvek. Pécs, Iskolakultúra, 6-50.
- Cseresnyés Ferenc (2005): Migráció az ezredfordulón Dialóg Campus, Pécs
- Hardi Tamás (2015): Határok és határtárségek kutatása Magyarországon a rendszerváltástól napjainkig. Pap Norbert (szerk.) Geopolitikai gondolkodás a magyar földrajzban (1989-2014). 139 p. Pécs, IDResearch Kft.; Publikon, 2015. pp. 25-44.
- Hardi Tamás (2017): Ingázó munkavállalás az osztrák–magyar határtárségekben az uniós csatlakozás előtt. Kárpát-medence régiói – Burgenland. Szerk.: Jankó Ferenc, Fábíán Attila, Hardi Tamás. Nemzetstratégiai Kutatóintézet, Budapest, pp. 477-500
- Langer Katalin (2008): Karriertervezés – Személyiségmarketing. Gödöllő, Szent István Egyetemi Kiadó
- Langerné Buchwald Judit – Muity György (2017): A tanulási céllal Ausztriába ingázó magyar gyerekek és szüleik pályáaspírációi és sikernarratívái. Tudásmenedzsment 2017/1. 118-126. p.
- Langerné Buchwald Judit (2017): Ingázó diákok – avagy tanulási célú ingázás az osztrák-magyar határ mentén. Fakultás Kiadó, Budapest
- Layard, R. – Blanchard, O. J. – Dornbusch, R. – Krugman, P. (1994): East-West Migration. The Alternatives. The MIT Press, Cambridge, MA

-
- Nemeskeri, Zs. – Zadori, I. (2016): Global Education Initiatives in Hungary In: Senses-Ozyurt, S., Klein, S., Nemeskeri, Zs. (Eds.) *Educating for Democratic Governance and Global Citizenship*. San Diego: World Council for Curriculum and Instruction, pp. 13-23.
 - Nyíri Pál (2004): *Nemzetállam, közoktatás és a migráció logikája*. 2000, Klnsz. 49-59.
 - Schultz, T. W. (1983): *Beruházás az emberi tőkébe*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
 - Tarrósy István (szerk.), Glied Viktor (szerk.), Vörös Zoltán (szerk.) (2014): *Migrációs tendenciák napjainkban – A 21. század migrációs folyamatainak tanulmányozásához*. Publikon Kiadó, Budapest